

Załącznik A

Scenariusz merytoryczny wystawy (zarys)

KRESY MOJE, UTRACONE. ZE WSPOMNIEŃ MIESZKAŃCÓW STALOWEJ WOLI

Kresy są ważnym elementem polskiej tożsamości. Na temat Ziemi Wschodnich II Rzeczypospolitej można znaleźć wiele rozmaitych informacji w literaturze, Internecie, piśmiennictwie historycznym. Kresy poznajemy głównie dzięki polskim poetom, artystom i badaczom. Ale czy jest to wystarczająca wiedza? Dzięki aktywności Kresowian i miłośników tej tematyki, działających w naszym mieście możemy poznać wiele interesujących, nieznanych faktów. Ich wspomnienia oparte są na osobistym doświadczeniu lub opowieściach rodziców, dziadków i krewnych. Często są to bolesne i dramatyczne przeżycia, których nikt nie spisał.

W tym roku, kiedy upływa 80 lat od wybuchu II wojny światowej historia Polaków na Kresach ma szczególną wymowę i warto o niej przypominać. Każda pamiątka, opowieść czy fotografia przynosi nowe spojrzenie na życie polskich obywateli przed 1939 r., na ziemiach dzisiaj leżących poza granicami naszego kraju.

Wystawa *Kresy moje, utracone. Ze wspomnień mieszkańców Stalowej Woli* skierowana jest do tych, którzy Kresy kochają i tych którzy mało wiedzą o kresowej mozaice kulturowej, religijnej i ciekawej historii tamtych ziem. Na wystawie o Kresach swoją wiedzą, pamiątkami i osobistym doświadczeniem podzielą się kresowianie związani ze Stalową Wolą, które będą wiodące. Ekspozycje pożyczone z muzeów (ekspozycje z numerami inwentarzowymi będą tworzyć kontekst dla wspomnień i pamiątek stalowowolskich). Każda część będzie opatrzona krótkim wstępem (łącznie 7 takich tekstów, uwzględnienie wstępu). Do każdej części będzie dołączone fragmenty wspomnień o różnej ilości zdań (przewidywana ich ilość wszystkich fragmentów to 60 szt.). W każdej części znajdować się będą fotografie stalowowolan, które należy opatrzyć podpisami. Ilość fotografii szacowanych 135 szt. Ekspozycje standardowo również będą opatrzone podpisami.

We wstępie zostanie pokazana mapa Kresów (opracowana także przez grafika firmy wyłonionej) w formie rozsypanej mozaiki (część wschodnia Polski) oraz mozaika fotografii z Kresów. W pierwszej części zostanie pokazane wnętrze domu kresowian z użyciem niewielkiej liczby uratowanych obiektów, które będą wkomponowane w fotografię wielkoformatową przedstawiającą wnętrze takiego domu. Fotografia monochromatyczna będzie w tych miejscach delikatnie podkoloryzowana. Tutaj także w fotografii pokazane będzie szczęśliwe

życie rodzinne Kresowian przed wybuchem wojny (z tymi zdjęciami można wejść w salę nr 2, gdzie znajdzie się wstęp wystawy).

W drugiej części zostanie pokazane piękno ziemi kresowej, różnorodność pejzażu miejscowości kresowych oraz tygiel religijny i bogactwo wielokulturowości. Zabytki są zróżnicowane:

1/ obrazy mistrzów malarstwa polskiego przedstawiające piękno tamtejszej ziemi

2/ muzealne zabytki sakralne, które są tłem dla opowiedzenia o różnorodności religijnej

3/ zabytki muzealne etnograficzne, które są tłem dla pokazania różnorodności kultury ludowej

Na tym tle zostaną pokazani w centralnie Kresowianie w fotografii na ulicach miast i miasteczek. Fotografie pejzażowe są do tego tłem do poszczególnych zagadnień. W trzeciej części zaprezentowane zostanie dziedzictwo polskiej kultury i historii. W tej części zostaną pokazane dzieje historyczne w obrazach i wydrukach, na tle których zostaną przedstawione nieliczne pamiątki szkolne, patriotyczne, biograficzne. Fotografie dopełnią tę tematykę. W czwartej części zostanie pokazane życie na Kresach w przededniu wybuchu II wojny światowej, w której pokazane będą nadzieje Polaków na lepszą przyszłość wyrażaną poprzez pamiątki mówiące o zakładaniu rodzin, budowie domów, polskich kolonii, rozwojowi infrastruktury gotowości służbie młodej Polsce. W częściach 1-4 należy oddać ducha nadziei, podniosłości, dumy narodowej, piękna i bogactwa dziedzictwa kraju lat dzieciennych Kresowian. W piątej części (ponurej) zostanie przytoczony tragiczny los Kresowian podczas wojny, aż do znalezienia się na terenie Polski. Wielkoformatowe zdjęcia będą tłem do tematyki ocalonych dokumentów i nielicznych pamiątek zabranych w pośpiechu. Tutaj należy stworzyć ponurą aurę.

W szóstej części zostanie przygotowana sala o charakterze edukacyjnym, która odniesie się współczesnych mieszkańców Stalowej Woli i ich udziału w przywracaniu pamięci o Kresach. Będzie stworzona mapa interaktywna na której goście będą wpinać szpilki z miejsc skąd pochodzą lub pochodzi ich rodzina dlatego mapa ma być czytelna z uwzględnieniem małych miejscowości. W poszczególnych częściach przewidziane są emisja krótkich filmów dokumentalnych

Do poszczególnych części należy przygotować projekt graficzny:

- podpisów do fotografii,
- podpisów do eksponatów,
- tytuł i podtytuły wystawy,
- tekstów wprowadzających do części wystawy,

- fragmenty wspomnień

Ponadto trzeba opracować mapę Kresów na podstawie materiału dostarczonego przez Muzeum.

UWAGA !!! Układ wystawy jest do sal merytorycznie sugerowany. W razie konieczności lepszej czytelności ekspozycyjnej jest możliwe przeniesienie tematu 4 do Sali 16, natomiast temat 5 i 6 może być pokazany w tej samej Sali 11 z zachowaniem podzielności części.

Ekspozyty zestawione w jednej rubryce tabelki, należy pokazać obok siebie.

Na wystawie będzie można wykorzystać gabloty

WYSTAWA PODZIELONA JEST POZA WSTĘPEM NA 6 CZĘŚCI:

1. JEDYNE TAKIE MIEJSCE
2. PEJZAŻ KRESOWY - W TYGLU KULTUR I RELIGII
3. LEKCJA JĘZYKA POLSKIEGO I HISTORII
4. KRESY W ODBUDOWIE
5. TUŁACZY LOS
6. POWROTY

WSTĘP

NA WEJŚCIE – SALA 2 –AMFILADA

Teksty wystawy:

1. **Tytuł wystawy** KRESY MOJE, UTRACONE. ZE WSPOMNIENÍ MIESZKAŃCÓW STALOWEJ WOLI
2. **Tekst wprowadzający**

*Wystawa **Kresy moje, utracone**, to opowieść o Kresach z perspektywy wspomnień zwykłych ludzi, mieszkańców tamtych stron, których los rzucił do Stalowej Woli. Ocalone nieliczne pamiątki mają dla nich nieocenioną wartość, bo przypominają o życiu na Kresach, o rodzinnym domu, krewnych i sąsiadach, pięknie tamtej ziemi gdzie przyszło im się urodzić, mieszkać, uczyć się, gdzie pracowali i walczyli o wolną Polskę ich ojcowie i dziadowie. Ich wspomnienia są ważnym elementem „przestrzeni pamięci” o historii Polaków na Kresach, którą warto poznać. Wybierz się z nimi na Kresy!*

Mapa II Rzeczypospolitej Polskiej z Kresów przedstawiona przez grafika w formie rozsypanki województw wschodnich (MOZAIKA)

Fotografie (MOZAIKA)

W AD 1 JEDYNE TAKIE MIEJSCE- SALA 1 i 2- AMFILADA

Fotografie:

1/ W tej części fotografia wiodąca przedstawia wnętrze mieszkania. Fotografia ma być podkolorowana miejscami, tak aby skomponować ją kolorystycznie z eksponatami przywiezionymi z Kresów (zaaranżowanie mieszkania) SALA 1

2/ Fotografie rodzinne SALA 2

Teksty wystawy:

1/ nazwa części wystawy

2/ tekst wprowadzający

Dom, z którego pochodzimy jest bliski naszemu sercu, a miejsce urodzenia jest zawsze ważne, bo odnosi się do wspomniania okoliczności i historii początków naszego życia. To podstawowa informacja w dokumentach, które nas przedstawiają. Miejsce urodzenia jest zawsze jedno, miejsc zamieszkania może być bardzo wiele. W dokumentach Kresowian pozostaje nazwa miejscowości, w której przyszli na świat. To dzisiaj wsie, miasteczka i miasta leżące poza granicami kraju. Tam zostały domy, ogrody, ziemie na której gospodarowali ich rodzice i krewni, tam spędzili pierwsze lata swego życia. Z tych kresowych domów zabrali wspomnienia, nieliczne fotografie i pamiątki.

3/ fragmenty wspomnień (przykłady)

- Urodziłam się w Kowlu 24 kwietnia 1938 r. Moi rodzice byli wtedy jeszcze bardzo młodymi ludźmi i początkowo mieszkaliśmy u rodziców mamy Agaty i Władysławy Radjuszów na osiedlu Wrzosa. Tato skończył „handlówkę” w Kowlu a następnie szkołę w Stanisławowie o profilu samorządowym. Ojciec świetnie znał ukraiński.
- Rodzina moich dziadków Radjuszów pochodziła z Wileńszczyzny. Mieszkali w zaścianku niedaleko Święcian i Wilna. Jak opowiadano, mój pradziad Michał Radjusz kiedy miał około 20 lat dołączył do powstania styczniowego. Po przegranej, z grupą powstańców uciekając przez zesłaniem na Sybir, przedostał się na Węgry. Nie wrócił już na Litwę, ale osiadł na Wołyniu. Pod Równem wybudował dworek, ożenił się i doczekał liczego potomstwa.
- Gdy dziedziczka Kaczanówki parcelowała swój majątek, dziadek zakupił spory kawałek ziemi, którą potem korzystnie sprzedał, uzyskując pieniądze na zakup własnego domu. Właśnie ta decyzja spowodowała, że dziadkowie w lipcu w 1920 roku przenieśli się do Lwowa, gdzie w dzielnicy Lewandówka została nabyta nieruchomość. W zakupionym domu znajdowała się kręgielnia. Dziadek wkrótce potem sprzedał ten dom i kupił inny na Sygniówce. Tu urodziła się moja siostra Bogusia. Dziadek znów sprzedał ten dom na Sygniówce i jeszcze przed drugą wojną światową kupił kolejny dom znów na Lewandówce przy ulicy Sienkiewicza 28. Po przyłączeniu Lewandówki do obszaru miasta Lwowa, ulica uzyskała nową nazwę Związkowa, a posesja numer 34. Było to miejsce mojego urodzenia, wspomina dalej Ludwik Żabski.

Ekspozycja: wg zgrupowanego zestawienia

W AD 2 PEJZAŻ KRESOWY – W TYGLU KULTUR I RELIGII

SALA 2 – AMFILADA

Fotografie:

1/ W tej części zostaną pokazane fotografie zabytkowej architektury sakralnej na tle których zostaną pokazane pamiątki z kościołów, cerkwi i synagogi, fotografia pejzaż górski - na tym tle zabytki etnograficzne

2/W tej części zostaną pokazane fotografie kresowian na ulicach miast i miasteczek (centralnie)

Teksty wystawy:

1/ nazwa części wystawy

2/ tekst wprowadzający

Dom rodzinny, to także miejscowość, okolica i kraj z którego pochodzimy. W pejzażu kresowym zawiera się piękno tamtejszej przyrody, różnorodność ukształtowania terenu, historyczne wielowiekowe budowle, mówiące o świetności miasteczek i miast na Kresach. To także historia zachowana w romantycznym krajobrazie z zachowanymi ruinami zamków, twierdz oraz olśniewających przepychem rezydencji magnackich i dworów szlacheckich, ale i domów z urzędniczych kolonii i wiejskich drewnianych chat. Wystające ponad szczyty domów kopuły cerkiew, wieże kościelne i synagogi wskazują na wielowiekowe współistnienie wielu religii i narodowości.

3/ teksty – wspomnienia (od kilku do kilkunastu wspomnień)

Ekspozyty: wg zgrupowanego zestawienia

Film (televizor): stanowisko filmowe w pobliżu zabytków etnograficznych

W AD 3 LEKCJA JĘZYKA POLSKIEGO I HISTORII -SALA 4 - AMFILADA

Kresy to wielka księga wydarzeń która inspirowała wielu wybitnych Polaków. Tą historię popularyzowali pisarze i malarze polscy. To stąd pochodzili znakomici polscy literaci, naukowcy, pisarze, twórcy, wychowawcy i artyści. Zdobycie wiedzy i wykształcenia było istotne, nawet jeśli brakowało w domu wystarczających środków materialnych. Dostanie się do prestiżowej szkoły było wielkim wydarzeniem, a jej ukończenie czymś nobilitującym. Stąd tak wiele wspomnień o kresowych szkołach: gimnazjach i liceach, w których młodzi ludzie otrzymywali nie tylko wiedzę, ale piękne patriotyczne wychowanie i kulturalną ogładę. Nauczyciele byli wspaniałymi wykładowcami, którzy przekazywali dzieciom i młodzieży podstawową wiedzę o polskiej historii i literaturze, naukach ścisłych, uczyli praktycznych umiejętności. To dobre przedwojenne wykształcenie i wychowanie procentowało w dalszym życiu na rzecz odbudowy kraju. I poł XX w. to okres bardzo niespokojny. Liczne wojny toczące się na ziemiach polskich skazywały niezliczone rzesze młodych ludzi na poniewierkę wojenną. Jeszcze nie przebrzmiały echa XIX narodowych powstań, kiedy młodzi Polacy wcieleni do armii zaborczych musieli walczyć na różnych frontach od 1914 r., podczas i wojny światowej.

Utworzone Legiony Polskie dawały nadzieję, że po zakończeniu wojny odrodzi się Rzeczypospolita. Długo trwały walki i zmagania o kształt Niepodległej Polski i choć rok 1918 przyjmuje się za kończący I wojnę światową, to dopiero w 1919 r. ostatecznie zakończyły się walki Polaków o Lwów, aby rok później znowu stawać w jego obronie przed nacierającą armią bolszewików.

Fotografie:

1/W tej części zostaną pokazane fotografie związane ze szkolnictwem

2/Wydruki historii polskiej oraz akcent lwowskich Orląt

Teksty wystawy:

1/ nazwa części wystawy

2/ tekst wprowadzający

3/ teksty – wspomnienia (od kilku do kilkunastu wspomnień)

Ekspozyty: wg zgrupowanego zestawienia

W AD 4 KRESY W ODBUDOWIE- SALA 4 - AMFILADA

Mimo zagrożeń ze Wschodu, czyniono duże wysiłki w celu odbudowy młodego państwa. Polskie Kresy odbudowywano rozwijając sieć kolejową i drogi bite. Modernizacja i technicyzacja dotyczyła wielu gałęzi gospodarczych. Stawiano na nowoczesne państwo: sprawną komunikację, administrację, radiofonizację, modernistyczne budownictwo, szerzenie oświaty. Na Kresach dobre warunki do życia znajdowali obywatele polscy w nowopowstających, rozwijających się osadach zwanych koloniami. Jednocześnie utrzymywano służbę wojskową, a cywilów przeszkalano na wypadek wojny. Młodzi zdobywali zawody, zakładali rodziny, z nadzieją patrzyli w przyszłość.

Fotografie:

1/W tej części zostaną pokazane fotografie związane z rozwojem

Kresów

Teksty wystawy:

1/ nazwa części wystawy

2/ tekst wprowadzający

3/ teksty – wspomnienia (od kilku do kilkunastu wspomnień)

Ekspozyty: wg zgrupowanego zestawienia

Film (telewizor): w pobliżu treści dot. budowy nowych osiedli

W AD 5. TUŁACZY LOS - sala 16

Wybuch II wojny światowej uruchomił na niespotykaną skalę systemowe wyniszczenie narodu polskiego zamieszkałego na terenach Kresów. Władza radziecka, niemiecka i

ukraińskie bojówki doprowadziły do eksterminacji Polaków. Od 1939 r. Polacy przeżywali tam gehennę wojny. Byli więźniami radzieckich łagrów, masowo wywożono ich w towarowych wagonach do Kazachstanu i na Sybir, mordowano w rodzinnych miejscowościach przez ukraińskie bandy UPA, wywożono na roboty do Niemiec, lub kierowano do niemieckich obozów. Ludność cywilna wyrzucana z własnych domów, uciekająca niczym z matni, repatriowana - jak to określały władze Polski Ludowej - szukała nowego miejsca do życia na terenach komunistycznej Polski. W kraju przydzielano im po wielu trudach lokale, mieszkania, gospodarstwa, jeśli mieli dowody na to że byli posiadaczami. Ostatnim przystankiem – etapem dla nich był Rozwadów i Stalowa Wola.

Fotografie:

1/W tej części zostaną pokazane fotografie większych formatów i nieliczne mniejsze

Teksty wystawy:

1/ nazwa części wystawy

2/ tekst wprowadzający

3/ teksty – wspomnienia (od kilku do kilkunastu wspomnień)

Ekspozyty: wg zgrupowanego zestawienia

Film (telewizor): film propagandowy

Jeśli część 5 nie zmieści się w Sali 16 film może być prezentowany na dużym ekranie z projektora

W AD 6. POWROTY - sala 11

Na Kresy ciągnie tych, którzy tam się urodzili. Po 1989 r. na Kresy było łatwiej wyjeżdżać i przede wszystkim można było w końcu mówić o tym, ze się stamtąd pochodzi. Każdy ma inne doświadczenie Kresów. Dla niektórych to będzie dom rodzinny

Fotografie:

1/W tej części zostaną pokazane fotografie kresowian pokazujące przyjazd na Kresy.

2/ W tej części znajdą się 2 wielkogabarytowe mapy na piance, aby zwiedzający mógł oznaczyć miejsce skąd pochodziła jego rodzina lub on sam.

Mapy zostałyby ułożone na płasko na podestach lub ukosem, tak aby zwiedzający wygodnie mógł odszukać interesującą go miejscowość.

Stanowisko interaktywne:

1/Księga wspomnień dla tych, którzy z kresami mają coś wspólnego i chcieliby podzielić się nimi oraz do zapisywania współczesnych krótkich informacji i wrażeń z wypraw na Kresy

Teksty wystawy:

1/ nazwa części wystawy

3/ tekst wprowadzający

4/ teksty – wspomnienia (od kilku do kilkunastu wspomnień)

Eksponaty: wg zgrupowanego zestawienia

Film (telewizor): film kolorowy współczesny